

Régi magyar növénynevek.

A szeged-alsóvárosi ferencrendű ősi kolostor és plebánia nagyértékű könyvtárában van egy régi nyomtatott latin herbárium, t. i. Fuchsius Leonhardus medicus: *Commentarius de stirpium historia* című s 1542-ben napvilágot látott munkája.

E herbárium a növényeket nagyjában latin nevük szerinti abc rendben közli s a leírás mellett a legtöbb növénynek színezetlen rajza is megvan.

A 890 folio oldalas könyvben 550 növény képe van meg; s e képek legtöbbször, a növények latin és német nyomtatott nevei mellé valami előtünk ismeretlen XVI. századi és ugyancsak két különböző, de szintén ismeretlen XVII. századi kéz oda írta azoknak *magyar* elnevezését vagy elnevezéseit is.

Körülbelül a XVI. század második feléből származó s világos halvány tintával írt elsődleges bejegyzések elég tiszták és olvashatóak, s ugyanezt lehet mondani a XVII. század első feléből való élénken fekete tintával készült feljegyzésekről is, de a XVII. század második feléből való írás már kúszább, nem szép s nem jó írás; gyakorlatlan, primitív, nem kiírt kéz írta e legfiatalabb, szerencsére nem sok feljegyzést.

Ezen ismeretlen írók közül főleg a XVI. századi, nemcsak a növények ábráira írta rá a növények magyar neveit, hanem ezenfelül itt-ott még — néha elég jó ízű — marginális megjegyzéseket is tett. Sajnos, a kötet bekötése alkalmával, ami ezen bejegyzések *után* történt, a nem nagyon szakértelmes könyvkötő a lapszéli írások egy részét levágta. A levágott részeket, amennyire ez lehetséges volt, [] jelek között pótoltuk. Egy másik fogyatékoság, hogy a XVII. század első feléből származó kéz néha a XVI. századi bejegyzést oly vastagon átírta, hogy az előző XVI. századi írást már többé elolvasni nem lehet.

A XVII. század második feléből származó bejegyzések írója valamely szláv nyelvet is tudhatott, mert a magyar mellett itt-ott tótul megnevezi az illető növényt.

A következőkben a latin neveknek megfelelő abc, illetve lapszám szerinti rendben közzé tesszük a növényeknek a *Commentarius*-ban található latin és német neveit, s utánna írjuk a bejegyzett magyar neveket, () jelben mindig eléjük téve, hogy a bejegyzés a (XVI.) vagy (XVII.) századból származik-?

A Joachim örgrófhhoz intézett előbeszéd vagy ajánlás 3. oldalán a Vergiliusról szóló résznél a margón ez a megjegyzés olvasható, (XVI.): „*Mikor ehez er uolna, ha kapiztas hust at tak volna eleiben, ott volna benne*“.

2. lap. Absinthium seriphium = Welsomen, (XVI.): *Nesitt fű*.

3. lap. E növény leírásánál, a: Temperamentum alcím után, (XVI.): „*ighen szorító szárazto*“.

6. lap. Abrotorum mascul, = Stabwurtz mennle, (XVI.): *Isten faia*.

7. lap. Abrotorum foemina = Stabwurtz weible, (XVII.): *Isten Faia*.

9. lap, a margón (XVII.): „*Ha lentiscus fana[kl] olajaban megh főzőldl az Isten fajat, és az lalladat véle keneldl szakálad nő*“.

10. lap. Asarum = Haselwurtz, (XVI.): *Kapotniak*. — (XVII.): *Kapotniak fű, kertben terem, is vizes helieken*.

11. lap. Acorum officinarum = Drachenwurtz; (XVII.): *Sarga vízi lilium, szokott teremni a' reteken*.

13. lap, fent a lap szélén az acorum leírása fölött, (XVII.): *Sargha vízi lilium*.

15. lap. Althaea = Eibisch, (XVI.): *Málua*, (XVII.): *Malva seles levelu*.

18. lap. Anagallis mascul. = Bauchheyl mennle, (XVI.): *Kakukteriék, Tik beg' Tik szem fű, lab moso fű*.

„...nek wízet wegjed, fodor mentaul eleg' borral először meg ölnltözzed: es a' vizit ... zd a' szemébe kynek halyaga vagion: dilatat pupilas et sanatur“.

21. lap. Alsine maior = Hünerderm, (XVI.): *Egher fűl, Arniek szerető fű. Tik harapta fű. Pipe hur, Tik hur, Lud hur*.

22. lap. Alsine media = Hunerserb, (XVI.): *Tik húr másik*.

23. lap. Alsine minor = Kleinnuogelkraut, (XVII.): *Tik, hvr legkiseb*.

24. lap, a: De anthemide fejezet cím fölött, (XVI.): *Nem's szók fű*. — Más írással: *Szék fű* — A margón a Leucanthonon alatt: *Feýr székfű*; a chrysanthemonon alatt: *Arany színű székfű* Az Eranthonon alatt: *Szarkaláb*.

25. lap. Chamaemelum leucanthonon = Camillen, (XVI. és XVII.): *Székfű színe az viragjanak belől sargha, kívűl keörös környűl szép feyr: czinállyák lûgban az Borbeliok, ighen io szaghú*.

26. lap. Chamaemelon chrysanthemon = Gelcamillen,

(XVII.): *Arany színű virágú szék fű, feje minsegi hason pinzes garas az virágjának.* — Más kézzel: *Arani semű virag.*

27. lap. *Chamaemelum eranthemon* = *Rittersporn*, (XVII.): *Zarka láb. Szederjes virágu szék fű Sarkantyu tarej.* — Más írással: *Sarka lab virág.*

30. lap. *Anethum* = *Dyll*, (XVI.): *Kapor.* — (XVII.): *Kapor, totú kopor.* — (XVI.) ... *olajba főzted a' testbe valamj vi nehez dagadást el o'ly, ha kened vele.*

32. lap. *Sedum maius* = *Grosz haűsz wurtz*, (XVI.): *Házi zűld Fűl fű,* — Más írással: *Téli zűld.* — Más írással: *Fűle Faios elen Fű.* — *Hazakon terem is kűsiklan.*

33. lap. *Sedum minus mas* = *Klein Hauszwurtz mennle,* — (XVII.): *Kisebik Fűle Fű.* (XVI.): *Crassula minor.* *Ennek kűuer vekoni leűele vagion... viragzik, sargha viragha, s... házon ki terűm ollian csak hog... az leűele.*

35. lap. *Sedum minus foemina* = *Klein hauszwurtz weible.* (XVI.): *...en terűm nag temetű helie'n árokban... kis leuele vagion mint amaz... stiunak, sargha virágha, temérdek az... ra, mint az masodik fűl fűnek, ez ighen meleghitű.*

38. lap. *Plantago maior.* = *Breyth wegrich.* — (XVII.): *Vti fű.* — (XVI.): *Neme'l'inek szele's az le'uellel. Neme'l'nek he'gie's. Neme'l'nek ve're's. Az viszi vgian bokros aghas bogas viragha.*

39. lap. *Plantago minor.* = *Spitziger wegrich*, (XVII.): *Bárány nyelűű utifű.*

40. lap. *A temperamentum alcimnél a margón*, (XVI.): *Szárazto es hideghitű... űek.* — Az: „*Olus coctum cum aceto et sale dysentexicis et coeliacis*“ szavaknál a margón. (XVI.): *tekerű csűme'r.*

42. lap. *Plantago aquatica* = *Wasser wegrich*, (XVII.): *Vizi uti fű*

44. lap. *Artemisia latifolia* = *Beifusz*, (XVI.): *Fekete vrom.*

45. lap. *Artemisia tenuifolia* = *Wettram*, (XVII.): *Mátra fű, kertekben terem, az viraghia igen hasonlo az feűir szék fű-hű; io illata.*

46. lap. *Artemisia monoclonos* = *Reinfarn*, (XVII.): *Va-rádicz.*

47. lap. *Tagetes indica* = *Indianische negelen*, (XVI.): *... aj giekenj vag = ... szárű varádicz, me'rt az szára keskeni az...*

50. lap. *Aparine. Klebkraut*, (XVII.): *Ragado fű. az sűvenyek tűvűn szereti az terműst, és fel foly az sűvenyek oldalára sűrven.*

52. lap. *Acanthus vera* = Welsch bernklaw, (XVI.): *Ollian az feie mint eg hasas pok, hasonlo az dizno tekhöz. Aldot tóuisk fű*

54. lap. A: *De spina alba* című fejezetnél ez a megjegyzés olvasható (XVI.): *Az patikaban Bedegharimnak neve.*

56. lap. *Spina alba hortensis* = Marien distel, (XVI.): *Fer keüi lapu, ... — tóüskű, még az... mind tóuiskes s... viragha mint ez... minteg bogács... az leule csak... kesb, ebbenis... vez. — Bodog azzoni teniere, tóuiske.*

58. lap. *Asparagus* = Spargen, (XVI.): *Kalaris fű. Niul arnieka, asparag vag sparga fű; igh'e'n io tehen hust uel józni migh giónghe.*

59. lap. A: *De asparago* fejezet temperamentum alcíménél ez a megjegyzés (XVI.): *... emgal, de sem ighen lmeleghitő, sem igh'e'n hideghitő.*

60. lap. *Anonis* = Hawhechel, (XVI.): *Iglittze touisk. Számár giónrőseghe. Eke akadál'. — ókór ghus. Fe'le'tte erős az giókre, hegie's mint eg' nyl az tóüisse, az szárából szódórics viraga nó, kóuer szanto felden teróm.*

62. lap. *Anisum* = Enisz, (XVI.): *Kapor, (más írással): Cziaba Ire.*

64. lap. *Sambucus* = Holder, (XVI.): *Bodza fa.*

65. lap. *Ebulus* = Attich, (XVI.): *Fe'ldi bodza.*

67. lap. *Ammi* = Amey, (XVI.): *Kis maghotska, fűuetske neue.*

69. lap. *Arum* = Pfaffenpint, (XVI.): *Swl fw, kegio hagy-ma... teróm.*

72. lap. *Personatia* = Grosz kletten, (XVI.): *Illghen szele's leüelű [keserű] lapu, az ki az... kában raghad, ... la elein reghe'n az Tatarok ele't. Nag lapu, keserű lapu. (Más írással, XVI.): Keserű lapu.*

73. lap. A: *Vires ex Dioscoride* alcímnél marginális megjegyzés (XVI.): *Eg' drachma ~ hat p... nio. Eg' dragmanit lutz fenio dioiaual borban me'g iszod, vér pókést me'gállat.*

74. lap. *Ascyrum* = Harthóv (XVI.): *Nag' csónghó fű. Vörös viraghü cse'nghe' fű. Safran szabásu az viragha es az száránis ket felil az leuele kóze apro viragha vagion: nad saffrani szabasü, ollian szaghü mint az fenio szurok.*

75. lap. Ennek temperamentum alcíménél megjegyzés (XVI.): *Meleghitő es szárazto az viragha, az leuele penig tisztito.*

76. lap. *Androsaemon* = Kunrath, (XVI.): *Sz. Janos fűuenek neme, vel ver állato fű.*

78. lap. Juniperus minor = Weckholder, (XVI.): *Gialog fenió fa. I Gialog felnió maghot id meg borban főue, ighen io hurut... tünde'nek, mel'nek fájása ellen... tez hasat, kóniues sze'me't giogit... magh tőwe tikmon fejewel szem daghadást giogit.*

80. lap. Alcea = Sigmanskraut, (XVI.): *Erós mál'ua. Sz. Simeon fűüe, uad kómenj. Sz. Jacob hauaban viragzik. I Maghas mint az mál'ua rosa, hasogathatot lleuelel mint az fekete wromnek, mint eg' csillag... kis mál'uának ollian kerek vi-rágha vagion... es napra neszó mint az kendórnek... az feie, magúa. Harum szárban nő... az maghas kendórnek ollian az... az giókere hosszú fejer szelés.*

82. lap. Adiantum = Frawenhar, (XVI.): *Arua leánj haia.*

87. lap. Aconitum pardalianches = Dolwurtz, (XVI.): *Merghes fűnek elseo nem(e).* (XVII.): *Párducz eöleó fű.*

88. lap. Aconitum lycoctonon = Wolffswurtz, (XVII.): *Farkas és Roka öeló mérges fw.*

90. lap. Aristolochia rotunda = Langholwurtz, (XVI.): *Farkas alma.*

93. lap. Itt az: Ex Galeno alcím mellett a margón: (XVII.): *Az farkas alma alz... I össze romlott csontolkat... I golyobist, nyilat, lö... set kiszija es az I folgakat, inyeket melgl tisztitya. Az félr/geket is ki szija kihullatya.*

94. lap. Vitis alba = Stiekwurtz, (XVI.): *Földi tök.*

95. lap. Itt a: digitorum pterygia mellé a margóra írva, (XVI.): *Kórom mereg.*

99. lap. Amarantus luteus = Rheinblumen, (XVI.): *Barson virag.*

100. lap. Amarantus purpureus = Samatblum, (XVII.): *Barsony viragh.*

101. lap. Itt az: Appendix alcím mellett, (XVII.): *Barsony viraggall mosd fejedet es laz] tetük benne megh hallnak.]*

104. lap. Alliaria = Knoblochkraut, (XVII.): *Fokhagyma szagu fű.*

106. lap. Urtica romana = Welschnessel, (XVI.): *Czalan.*

110. lap. Aphace = Wildwicken, (XVI.): *Lencze.*

115. lap. Asphodelus foemina = Goldwurtz weible, (XVII.): *Vad fokhagyma, terem az híves erdők allyán, főképpen bikkes erdők allyán és hidegh völgyekben. Az gyökere gerezdes, mint... (a többi rész levágva.)*

118. lap. Atriplex hortensis = Molten, (XVI.): *Laboda.*

119. lap. Atriplex sylvestris = Wildmolten, (XVI.): *óstór pare.*

121. lap. *Atractylis mitior* = Wilder feld saffran, (XVI.): *Botkos tövisk.*
122. lap. *Atractylis hirsutior* — *Cardo benedict*, (XVI.): *Bogasz koro.*
127. lap. *Lolium* = Ratten, (XVI.): *Konkoli.*
129. lap. *Asclepias* = Schwalbenwurtz, (XVI.): *Sok giókerű fű.* (XVII.): *Feczke fű rectius.*
131. lap. *Apios* = Erdmussen, (XVII.): *Foldi mogyoro.*
134. lap. *Aster atticus* = Sternkraut, (XVI.): *Csülag virag.*
136. lap. *Gramen* = Grasz, (XVI.): *pasit fű, ghaz.*
138. lap. *Aloe* = Aloen, (XVI.): *Ighen keserű fű.*
140. lap. *Tussilago* = Roszhub. (XVI.): ...*de's, nag' keserű lapu, számár kórem, számár lapú.* (Más, szintén XVI. sz. írással): *Acha lapu.*
142. lap. *Boglossum* = Boragen, (XVI.): *Öker nielű.*
144. lap. *Buphthalmum* = Rindszaug. (XVI.): *Óke'r szem fű.*
150. lap. *Sabina* = Seuenbaum, (XVI.): *Jegenyefa tovbol valo.*
152. lap. *Rubus* = Bromber, (XVI.): *Czipke.*
154. lap. *Ballote* = Schwartzaudorn, (XVI.): *Fekete pöszertze.*
156. lap. *Ranunculi prima species sylvestris* = Weisser hanenfusz, (XVI.): *Sé'me'r fű* — (XVII.): *Beka fű rectius.*
164. lap. *Lupus salictarius* = Hopffen, (XVI.): *Komlo.*
166. lap. *Veronica mascul.* = Erenbreisz mennle, (XVI.): *Betonia fű.*
169. lap. *Bulbus sylvestris* = Feldzwibel, (XVII.): *Vad hagima.*
172. lap. *Vicia* = Wicken, (XVI.): *Lednek.*
174. lap. *Blitum* = Maier, (XVI.): *Ize'tlen pare, óste'r.*
176. lap. *Napus bunias sativus* = Truckensteckruben, (XVI.) ...*o repa, murok, Reptse.* (XVII.): *Tatorján. Nagy bokros feyr virágú fű; feyrlík az pusztákon, mint az Juh.*
178. lap. Kép nélküli, tiszta féllapra írva XVI—XVII. századi, az eddigiektől elütő írással: *Körösz fvnek az neme.*
181. lap. *Barba capri* = Waldgeiszbart, (XVI.): *Keczke sakal.*
183. lap. *Blattaria* = Schabenkraut, (XVI—XVII.: a rendestől eltérő írás): *Fvnek neme mely hasonlo az ókór fark fvhöz,*
185. lap. *Avena* = Habern. (XVII.): *Zab.*

187. lap. Uva crisper = Krüselbeer. — (XVI.): *Faj E'gres pizske.*

189. lap. Balsamine prima = Balsamkraut menle, (XVI.): *Momortika.*

191. lap. Itt a: pterygiis commodissime inspargitur szavak mellett, (XVII.): *Köröm mereg, vjon való keleveni... szem — haliog.*

192. lap. Glycyrrhiza = Süszholtz, (XVII.): *Edes Gioker. Hig virics.*

194. lap. Galeopsis = Braunwurtz, (XVI.): *Maczka mezz.*

196. lap. Gallium = Unser frawen wegstro, (XVI.): *Iuan viraga. Zent Janos five.*

198. lap. Pulegium = Poley, (XVI.): *Czombor.*

200. lap. Gentiana = Entzian, (XVI.): *Encian fű.*

202. lap. Paeonia foemina = Peonienblum, (XVI.): *Buser, Basa rosa.*

204. lap. Geranium primum = Storckenschnabel, (XVI.): *Czioka lab.*

212. lap. Rapum sativum = Weisz ruben, (XVI.): *Spinat, (XVII.): nem igaz, mert Répa!!!*

216. lap. Gingidium = Kerbelkraut, (XVI.): *turbula.*

218. lap. Genista = Ginst, (XVI.): *Iglitze, szamar tö'üisk.*

220. lap. Genistella = Stechende Ginst, (XVI.): *Samar tövisk.*

222. lap. Gnaphalium = Rhurkraut, (XVII.): *Vizi sasa.*

224. lap. Dipsacus albus = Weisz karten disztel, (XVI.): *bogach koro, (XVII.): Ecet koro.*

227. lap. Daphnoides = Zeilant, (XVI.): *Vad borostian.*

229. lap. Quercus = Eichbaum, (XVI.): *Cerfa.*

231. lap. Daucus creticus = Berwurtzel, (XVI.): *edés giekerű fű. kotsord.*

238. lap. Laurus alexandrina = Zápfflinkraut, (XVI.): *Nyelves fy.*

240. lap. Ephemeron non letale = Mayenblume, (XVI.): *Giöngy virag.*

242. lap. Elenium = Alaut (XVI.): *Eórueni gie'ker.*

224. lap. Eupatorium = Odermenig, (XVI.): *apro boytorian.*

246. lap. Euphrasia = Augentrost, (XVII.): *szem vigasztalo.*

248. lap. Salvia maior = Grosz Salbey, (XVI.): *Sallia.*

251. lap. Serpyllum = Guendel, (XVI.): *Kakuc fű.*

253. lap. Panicum = Pfenich, (XVII.): *Muhar koeles.*

254. lap. Erice = Heyden, (XVI.): *Reptsin.*

258. lap. Helxine cissampelos = Mittelwind; (XVI.): . . .
hárkáia, [ba]ghol' fű. Más írással: *Kupas fű, pap pohara.*
265. lap. Eupatorium adulterinum = Kuniguntkraut,
 (XVI.): *Apro boytorian.*
267. lap. Cicer nigrum = Schwartz zyszern, (XVI.): *Cicer
 borso.*
269. lap. Echion = Wild Ochsenzungen, (XVI.): *Vörös
 öke'r nielw szabasű fű.*
276. lap. Elleborus albus = Weisz nieszwurtz, (XVI.):
Hunior százpa.
277. lap. Helxine = Tag und nacht, (XVI.): *Kö ronto fű,
 pórie fű.*
280. lap. Rubia sativa = Róte die Zam, (XVI.): *Prito fű:
 festeni valo.*
283. lap. Zeae primum genus = Speltz, (XVI.): *Tenkel.*
286. lap. Senetio = Cze'ützwurtz, (XVI.): *ronto fű.*
291. lap. Menta hortensis quarta = Hertzkraut, (XVI.):
Bodog azzoný mentaýa.
292. lap. Mentastrum = Roszmaintz, (XVI.): *Lo menta.*
294. lap. Hermionitis = Hirszungen, (XVI.): . . . *nielw fű.*
296. lap. Eryngium = Mansztrew, (XVI.): *Machka twwis.*
304. lap. Satureia sativa = Joseplen oder Saturon, (XVI.):
Bors fű.
306. lap. Thlaspi latifolium = Bauernsenff, (XVI.): *Vad
 torma, Beka lencse.*
307. lap. Thlaspi angustifolium = Besemkraut, (XVII.):
Palanka fű.
309. lap. Lupinus = Feigbon, (XVI.): *Keserű bab.*
317. lap. Iris germanica = Blaw Gilgen, (XVIII.): *Kék
 lilium.*
319. lap. Hieraceum malus = Grosz Habichkraut, (XVII.):
Borju fűl Ölö fű, vad kék.
322. lap. Equisetum longius = Grosz Roszzagel, (XVI.):
Lo fark fű.
325. lap. Nasturtium agreste = Gauch blum, (XVI.): *Tor-
 ma leuelw fű.*
327. lap. Hipposelium = Grosz Epffich, (XVI.): *Petrese-
 lie'm vag' fe'ldi mogiario neme.*
331. lap. Isatis sativa = Weydt, (XVI.): *festo' fű.*
334. lap. Prunum salicis. genus = Rot Weiden (XVI.):
Fuzes heli.
337. lap. A: De capno, vires alciménél (XVI.): *az feiedet*

szómóldókódot megh szórósiti, nem hagi kopaszá lenni, haz¹ az vizet kifaczarod es gumival öszve töröd.

338. lap. Fumaria = Capnum. Erdrauch, (XVII.): *Földi fvst.*

340. lap. Ricinus = Wunderbaum, (XVI.): *Cziuda fa.*

348. lap. Cassutha = Flachsseiden (XVI.): *Foliondar, a lenet ki el follia sarg'a zinu mint arany, tövis nekvl.* (XVII.): Dicitur alias: *Boldogh Aszszony haja. Arany fonal fű.*

350. lap. Betonica = Betonick, (XVI.): *Seb fw.*

354. lap. Betonica altilis = Negelblum, (XVI.): *Zekfi virag.*

356. lap. Colchicum = Zeitlosen mit den blumen, (XVI.): *... agima, ghömbéliegh gie'ker.*

360. lap. Clematis daphnoides = Syngrun, (XVI.): *Berveng, folio fw, szülák fű vad borostian, teli zeld.*

374. lap. Cotonea malus = Küttenbaum, (XVI.): *bírls alma.*

377. lap. Castanea = Kesten, — *gesztenye fa.*

395. lap. Cardiac = Hertzgspan, (XVI.): *Feke pezerce.*

401. lap. Centummorbia = Egelkraut, (XVII.): *Bobonik, Pénz levelű fű.*

406. lap. Cicuta = Wuterich, (XVII.): *Börögh.*

408. lap. Cynoglossum officinarum = Hundsz zung, (XVII.): *Atraczil, Ebnyelvű fű.*

409. lap. Cartamus = Wilder gartensaffran, (XVII.): *Thót sáfrány, Sziklicze sáfrány.*

411. lap. Milium = Hirsz, (XVII.): *Köles.*

413. lap. Brassicae primum genus = Breiter Kól, (XVII.): *Fodor káposztának elseő neme.*

414. lap. Brassicae secundum genus = Krauser Kól, (XVII.): *Fodor káposztanak második neme.*

420. lap. Cruciat = Madelgeer, (XVII.): *Keresztes fű, Likas ir, Gentius kiraly fűve, Szent László kiraly fűve.*

428. lap. Ganus = Blawkornblumen, (XVII.): *Buza viragh.*

449. lap. Coronopus = Kräenfusz, (XVII.): *Varju láb.*

451. lap. Cyclaminus = Schweinbrot, (XVII.): *Porcs fűű.*

453. lap. Cyperus = Wilder Galgan, (XVII.): *Szittyó szar, kaka.*

457. Levcoion = Weisz Veiel, (XVII.): *Fejer szegh fű, s minden fele viola.*

464. lap. Oxalis = Saur-Ampffer, (XVI.): *Soska.*

471. lap. Linum = Flachs, (XVII.): *Lenn.*

476. lap. Lichen = Stein Leberkraut, (XVI.): *Szöplg fuu.*

¹ = ha az!

475. lap. Mercurialis mascul. = Bingelkraut, mennle, (XVI.): *Has purgalo fuu.*

480. lap. Ligustrum = Beinhöltzlin, (XVII.): *Fagial fa.*

484. lap. Lepidium = Pfefferkraut, (XVI.): *Borostian le-
velu hoßu fuu.*

489. lap. Lithospermum = Meerhirs, (XVI.): *Tenghóre
dara,* (XVII.): *Keö maghu fű Napkólees.*

491. lap. Lysimachia purpurea = Rot Weiderich, (XVII.):
Lysimachus kirdly fűve, vizes helyen terem.

494. lap. Lagopus = Katzenklee, (XVI.): *Nyul lab.*

496. lap. Larix = Lörchbaum, (XVI.): *fenie fa neme.*

498. lap. Melissophyllum verum = Melissen, (XVI.): *meh
fű.*

501. lap. Foeniculum = Fenchel, (XVI.): *Kómeny.*

503. ap. Melanthium hortense primum = Schwartz Kom-
mich, (XVI.): *fekete Coriander.*

511. lap. Contra apum vesparumque ictus... stb. mellé ír-
va, (XVII.): *Darás és mihek csilpesel ellen jó az malva, melyl
ha megh száraztad és... kis olajban csinálva magladatl megh
kened, nem csilpl megh az méh és a Darásl.*

Valent contra venena — *Meregh ellen jó...*

Radix decocta furfures capitis et dentium mobilitates. *Az
ingadozo fogú... az fűnekis korpa... gat megh gyógyityla azl
malva gyokér. Az malvának megh... magvát inya chöm[ör]
ellen igen jó.*

515. lap. Papaver erraticum primum = Klapperrosen,
(XVII.): *Vad máák. Pippancs.*

516. lap. Papaver erraticum alterum = Kornrosen,
(XVIII.): *Mak.* — (XVII.): *Vad mááknak második neme; má-
sodik pippancz.*

517. lap. A: Vires címszó mellett a margón: *Az vad mak-
val adgy inyal az kit akarsz, hogy alluldgyék.*

518. lap. Papaver sativum = Magsomen, (XVII.): *Szeléd
máák. Kerti édes máák. Vetet máák.*

520. lap. Papaver corniculatum = Gelb ölmagen. (XVII.):
Szarvas vad máák.

522. lap. Morus = Maulberbaum, (XVII.): *szederg fa.*

525. lap. Myrrhis = Wildkorffel, (XVII.): *Mihalika Monia.*

527. lap. Melilotus germanica = Unser frawen schüchlin,
(XVI.): *Sárkerep,* — más írással: *lo here.*

530. lap. Mandragora mascul. = Alraun mennle. (XVII.):
*Natragulia igen trefas fű, hasznais uagion s megh is trefalia
az embereket az kik nem tudnak vele baný.*

535. lap. *Nymphaea candida* = Weisz Seebblumen, (XVII.): *Feyr virághü vizi tök.*
536. lap. *Nymphaea lutea* = Geel Seebblumen, (XVII.): *Sárgha virághü vizi tök.*
538. lap. *Sinapi primum genus* = Geeler Gartensenff (XVII.): *Mustar.*
541. lap. *Nerium* = Oleander, (XVI.): *Nemet Orszagb.lanj termó czé'mete, kinek leuele oll', mint az olaj fanak.*
543. lap. *Oxyacantha* = Versich, (XVI.): *Faj soska..*
545. lap. *Osyris* = Harnkraut, (XVI.): *Vad kende'r; bekalen.*
547. lap. *Ocimum exiguum* = Klein Basilien, (XVI.): *Basalicum.*
552. lap. *Origanum sylvestre seu vulgare* = Wolgemut, (XVI.): *fekete Giopar.*
554. lap. *Orchis masculina trifolia* = Ongesprengt Knabenkraut mennle, (XVI.): *Aghár moni.*
562. lap. *Oenanthe* = Rot Steinbrech, (XVI.) ... *lieuel viragzo fű.*
566. lap. *Ophris* = Zweyblatt, (XVIII.): *Szamar Tánsz.*
568. lap. *Orminum sativum* = Scharlach, (XVI.): *Vad sállia.*
571. lap. *Ervum sativum* = Weisz Eruen, (XVI.): *Zeges borso.*
574. lap. *Oreoselium* = Teutsch Petersilg, (XVI.): *Petreselium szabasü fű.*
576. lap. *Sorbum ovatum* = Speierling, (XVI.), *barcoloza, berkenye.*
579. lap. *Xanthium* = Bettlersleusz, (XVII.): *Appro baitorjan.*
580. lap. De Xylo fő fejezet címnél, (XVII.): *Az bojtorjánt minek előtte megh szárad, törd megh, tedd el cserép edényben és sallatromal fejedet először megh mosván, kenyed hajadot véle és arany színő léssen.*
581. lap. *Xylon* = Baumwolle, (XVI.): *giapiu termó fa, giapot.*
583. lap. *Parthenium* = Krottendill, (XVI.): *matska tóúisk. Ebkapor.*
585. lap. *Poligonatum latifolium* = Weiszwurtz, (XVI.): *Salamon petseti.*
588. lap. *Polypodium* = Engelsűsz, (XVI.): *Sz. Janos keniere ... pórie szabasü fűuetske.*

590. lap. Marrubium = Weisz Andorn, (XVIII.): *Pesertze fű.*

592. lap. Verbenaca recta sive mascul. = Eisenkraut mennle, (XVI.): *Szaporá fű.*

595. lap. Filix mascul. = Waldfarn, mennle, (XVI.): *paprad fű,* (XVII.): *Nagyobbik aranyas papragy.*

596. lap. Filix foemina = Waldfarn weible, (XVII.): *Aranys paprágy kissebbik.*

599. lap. Peucedanus = Harstrang, (XVI.): *Diszno kómeni.*

603. lap. Peplos = Wolffsmilch, (XVII.): *Kissebbik Ebte'y.*

611. lap. Pastoria bursa = Deschelkraut, (XVI.): *bekalencze.*

614. lap. Polygonum mascul. = Weggrasz, (XVI.): *portsfű vel vér gie'ker.*

616. lap. Ruta hortensis = Weinraut, (XVII.): *Ruta, sok fele hasna vagiolni, ruta fűrul, ha tista olaiba meg főzöd? guta ütis elen igen io keny vele. Is hideglelis elen kit hamad (igy!) nap leli.*

630. lap. Persicaria = Flohkraut, (XVI.): *Balha wó fű.*

632. lap. Perfoliatum = Durchwachs, (XVI.): *czöngő fű,* (utólag áthúzva).

637. lap. Pulmonaria = Lungenkraut, (XVI.): *Moh ky fan es köön terem.*

639. lap. Ptarmice = Wilder Bertram, (XVI.): *Erdei tarkoni.*

641. lap. Pyrethrum = Bertram, (XVI.): *tarkonj.*

642. lap. Buxus = Buchszbaum, (XVI.): *pűzpank.*

644. lap. Petasites = Pestilentz wurtzel, (XVI.): *lapu.*

646. lap. Periclymenus = Geyszblatt, (XVI.): *— m zúlok... zakalű fű.*

651. lap. Potamogetum = Samkraut, (XVI.): *Bojtos koro fű.*

660. lap. Raphanus sylvestris = Merretich, (XVI.): *Retek tormája.*

667. lap. Amaracus = Maioran, (XVI.): *Maioránna.*

669. lap. Spanachia = Spinet, (XVI.): *Spinath.*

674. lap. Sonchus aspera = Genszdistel, : *Gordon, aszat, kakalitz, niűl pare.*

675. lap. Sonchus non aspera = Hasenköl, (XVI.): *Diszno kek endiua.*

677. lap. Intubum sativum latifolium = Endiviæn, (XVI.): *Katang koro.*

682. lap. *Pastinaca sativa prima* = Zam Pasteney, (XVI.): *Moh repa*.
686. lap. *Solanum hortense* = Nachtschatt, (XVI.): *eb Zoeloe*.
687. lap. *Halicacabum vulgare* = Judendocken, (XVI.): *pap monya*.
690. lap. *Stramonia* = Rauch óppfelkraut, (XVII.): *Csuda fa*.
695. lap. *Symphytum magnum* = Walwurtz, (XVI.): *Nadal fy*.
697. lap. *Cucumis sativus vulgaris* = Cucumen, (XVIII.): *Uborka*.
710. lap. *Satyrion trifolium* = Stendelwurtz, (XVI.): *Kosmonj nözö fw*.
720. lap. *Smilax levis* = Grosz glatte Winde, (XVI.): *Pap pohara*.
722. lap. *Sisymbrium* = Fischmüntz, (XVI.): *Fekete fodor menta, Erdei kakuk fw*.
725. lap. *Sium* = Wasserpungen, (XVI.): *Vizi tök között nö feier viraga*.
727. lap. *Stratiotes millefolia* = Garben, (XVI.): *Eze'r le'velw fw*.
728. lap. *Solidago sarracenic*a = Heydnisch Wundkraut, (XVI.): *Seb fw*.
730. lap. *Saxifraga* = Maurrauten, (XVI.): *Kó ronto fw*.
732. lap. *Siliquastrum maius et minus* = Calechutischer Pfeffer, (XVI.): *Vizi bors, Balha fw*.
751. lap. *Sisarum sativum magnum* = Grosz zam Moren, (XVI.): *vörös repa*.
758. lap. *Spartus* = Pfrimmen, (XVI.): *Hispaniaban termó kaka koro, kibel kosárkákat szoktak ke'tnj*.
763. lap. *Laserpitium germanicum* = Meysterwurtz, (XVI.): *Cyreniai tartomániban termó cemetete, kibel fol' az laser. Az laser é'rdé'gh szarnak hják az patikaban. Cemetete leüe*.
766. lap. *Stachys* = Riechender Andorn, (XVI.): *bojtos koros fw*
768. lap. *Secale* = Rocken, (XVII.): *Tatarka; Haydena*.
769. lap. *Sideritis prima* = Glidkraut, (XVI.): *Tiztes fw*.
776. lap. *Scordium* = Wasserbatenig, ... *nander fw, lelze'r io fw*.
780. lap. *Struthium* = Seyffenkraut, (XVI.): *Giapiü mo-so fw*.
782. lap. *Scilla* = Meerzwibel, (XVI.)... *io hagma*.

784. lap. *Staphis Agria* = Bismüntz, (XVI.): *Haliagh fa, tetű fű* (XVII.): *Anyad sege*.
786. lap. *Seseli massiliense* = Sesel, (XVI.): *vad ke'menj*.
796. lap. *Trichomanes* = Widertodt, (XVI.): *Boitos fű*.
803. lap. *Herba trinitatis* = Freyschamkraut, (XVI.): *Császár viragha, Sargha szöderies feier az viragha*.
805. lap. *Beta candida* = Weisser Mangolt, (XVI.): *Cekla*.
806. lap. *Beta nigra* = Roter Mangolt, (XVI.): *Cekla síles levelu*.
811. lap. *Tithymalus helioscopius* = Sonnen wendede (így!) Wolffsmilch, (XVI.): *Tejes fű*.
812. lap. *Tithymalus cyparissias* = Cyperessene Wolffsmilch, (XVI.): *Eb tejte minor*.
815. lap. *Trifolium odoratum* = Sibengezeit, (XVI.): *Molj fw*.
817. lap. *Trifolium pratense purpureum* = Braun Wysenklee, (XVII.): *Piros virghu lóóhere*.
818. lap. *Trifolium pratense album* = Weisz Wysenklee, (XVII.): *Feiér viraghú lóóhere*.
819. lap. *Trifolium pratense luteum* — Geeler Wysenklee, (XVII.): *Sargha viraghu loohere*.
821. lap. *Tragopogon* = Bocksbart, (XVI.): *Bak szakál fű, téli saláta*.
823. lap. *Typha* = Narrenkolben, (XVII.): *Páka both, más írással: Gikin, Boit ez gikin*.
825. lap. *Turcium frumentum* = Türkisch Korn, (XVII.): *Török buza*.
827. lap. *Thymus* = Römisch quendel, (XVI.): *Thymian fű, Balsam fű*.
829. lap. *Téucrum* = Groszbathnegel, (XVI.): *Vad poláj fű*.
831. lap. *Hypericum* = S. Johanskraut, (XVI.) *Sz. Janos fűue, Czöngö fw*.
833. lap. *Hyoscyamus flavus* = Bilsam, (XVI.): *Belend, bolondito fű*.
835. lap. *Hyacinthus coeruleus maximus* — Blaw Mertzenblum die grösser. (XVI.): *Parkag hagyma zederies viragha, mint egy mero fokhagyma few, ollian a tóue*.
843. lap. *Hydropiper* = Wasserpfeffer, (XVI.): *Balha wó fw, circa aques piper aquatile dicitur*.
862. lap. *Tilia foeminea* = Lindenbaum, (XVI.): *Hasfa, más írással: Hars fa*.

879. lap. Chrysantemum = Schmaltzblum, (XVI.): *Aran-nial Ellenköző.*

885. lap. Chamaepitys prima = Ye lenger, ye lieber weible, (XVI.): *Kalintza.*

Az utolsó számozatlan lapon, (XVI.) *a' kinek forosagbol feie faj főzze mossa vehe... dron vizi tök közöt nő, feier viraga.*
Iványi Béla.

Fonológiai alapfogalmak.

— Megjegyzések Lazicius bevezető tanulmányára. —

(LAZICZIUS GYULA: Bevezetés a fonológiába. Bp. 1933.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 33. szám. Különlönyomat a Nyelvtud. Közl. 48. kötetéből.)

LAZICZIUS olyan tudományos törekvéseket mutat be e művében, amelyekről magyar nyelven eddig nem igen olvashattunk. Műve így egyrészt ismeretterjesztő, másrészt — mivel önálló véleményt is nyilvánít s a magyar fonológia alapvetését is igyekszik megadni — tudományos igényekkel készült. Ezért a tudomány és a tudománynépszerűsítés szempontjából kell foglalkoznunk vele. De, hogy megjegyzéseink ne csak gyökeretlen vélemény-nyilvánítások legyenek, a tulajdonképeni ismertetés előtt áttekintő képet akarunk adni az általános fonológia fogalmáról, tárgyáról és felosztásáról.

I. Az újabb nyelvészeti kutatások rendszerint a mostanában sokat emlegetett francia nyelvésznek, a genfi FERDINAND DE SAUSSURE-nek finom megkülönböztetéseihez kapcsolódnak.¹

* A címlap szerint 1932-ben jelent meg, de a felsorolt irodalom egyik utalása (108. l.: Journal de Psychologie XXX.) 1933-ra utal. 1934-ben francia nyelvű kivonata is megjelent Lazicius tollából: *Introduction à la phonologie.* Revue des Études Hongroises XII. 339—49.

¹ Ferdinand de Saussure az indogermán nyelvek magánhangzórendszeréről írt magiszteri értekezésével (*Mémoire sur le système primitif des voyelles dans les langues indo-européennes*, 1879.) lett ismertté, de az általános nyelvtudomány szempontjából oly nevezetes gondolatait nem írta meg könyvben, csak egyetemi előadásaiban (1906—7, 1908—9, 1910—11.) dolgozta ki s részben az előadáson fogalmazta meg. Feljegyzéseit az előadás után rendszerint megsemmisítette, azért e gondolatait csekély számú kéziratos vázlatából s tanítványainak jegyzeteiből halála után tették közzé Charles Bally, Albert Sechehaye és Albert Riedlinger: *Cours de linguistique générale*, Lausanne et Paris 1916; 2. kiad. Paris 1922. Herman Lommel fordításában német nyelven is megjelent: *Grundfragen der allgemeinen Sprachwissenschaft*, Berlin und Leipzig 1931. Igazán megérdemelné, hogy a nyelvészet iránt érdeklődő magyar közönség magyarul is olvashassa.